

4.4.7 การคลอด

ก. คอกคลอด (Kidding Pen)

คอกคลอดควรมีพื้นที่อย่างน้อย 5 ตารางฟุต ผนังคอกทึบ 3 ด้าน ส่วนด้านที่เหลือปล่อยให้โปร่งเพื่อระบายอากาศ สร้างด้วยวัสดุที่แข็งแรงสามารถขจัดมูลมาเชื้อโรคได้ ทำความสะอาดและฆ่าเชื้อโรคคอกคลอดให้เรียบร้อย พื้นคอกคลอดถ้าเป็นพื้นไม้ระแนง ควรปูให้ห่างกันเพียง 1.3 เซนติเมตร ให้รองพื้นด้วยฟางหรือหญ้าแห้งเพื่อป้องกันอากาศหนาวและเปียกชื้น หากหนาวมาก ๆ ต้องกกด้วยไฟฟ้าให้ความอบอุ่นเหมือนในสุกร

คอกคลอดควรเป็นที่สงบ ถ้าไม่มีคอกคลอดก็ใช้วิธีผูกถ้ามแม่แพะไว้ใกล้ ๆ คอก จะได้ช่วยเหลือดูแลได้ทันท่วงที จัดภาชนะใส่น้ำสะอาดและอาหารไว้ในคอกคลอด ซึ่งแม่แพะสามารถกินถึงได้อย่างสบาย เพราะถ้าหากวางอ่างน้ำไว้ในคอกคลอด ลูกแพะแรกเกิดอาจจะตกลงไปได้ แยกแพะเข้าขังในคอกคลอดก่อนคลอดอย่างน้อย 2-3 วัน ภาพที่ 6.47-6.50

ภาพที่ 6.47 แสดงคอกคลอดแบบกั้นทึบ

ที่มา: Elliesdairy.blogspot.com (2012)

ภาพที่ 6.48 แสดงการให้ความอบอุ่นแก่ลูกพะวงในหน้าหนาว แม่และลูกนอนแยกกัน

ที่มา: White Oak Farm (2011)

ภาพที่ 6.49 แสดงคอกคลอดทำด้วยไม้ กั้นโปร่ง

ที่มา: Journeytocasimir.blogspot.com (2011)

ภาพที่ 6.50 แสดงคอกคลอดทำด้วยไม้ กั้นโปร่ง

ที่มา: Elliesdairy.blogspot.com (2012)

ข. ขบวนการคลอด

โดยปกติแพะแกะจะอุ้มท้องประมาณ 150 วัน (144-153 วัน) เมื่อแม่สัตว์ใกล้คลอดจะสามารถดูปล้ำสัมผัสลูกในท้องตรงบริเวณสวาปด้านขวา ซึ่งนูนออกมาเห็นได้ชัด โดยเฉพาะก่อนคลอด 2-3 ชั่วโมง อาการที่แม่แพะแสดงให้เห็นว่าการคลอดจะเกิดขึ้นแล้ว (อัมพา และ สมภพ, ม.ป.ป.) ดังนี้

- 1) กระวนกระวาย หงุดหงิด และย่ำเท้าตลอดเวลา
- 2) สั่งเสียงร้องดัง และมองดูสวาปตัวเอง
- 3) เต้านมเต่งคัด และมีน้ำนมหยดไหล
- 4) มีน้ำเมือกไหลออกจากช่องคลอด
- 5) เมื่อมีถุงน้ำคร่ำ (Amniotic Sac, Water Bag) ออกมาและแตก จากนั้นลูก

แพะควรจะคลอดภายใน 2-3 นาที

ถ้าแม่แพะแสดงอาการดังกล่าวแต่การคลอดลูกยังไม่เกิดขึ้นแสดงว่าขบวนการคลอดถูกขัดขวางหรือผิดปกติ ควรให้สัตวแพทย์ช่วยเหลือโดยทันที

ค. การคลอดผิดปกติ

ต้องตรวจหาสาเหตุโดยการส่องทางช่องคลอด ก่อนตรวจต้องทำความสะอาดและฆ่าเชื้อโรคบริเวณอวัยวะเพศ และใช้น้ำมันพืชหรือน้ำมันพาราฟินหล่อลื่นมือเพื่อจะได้ล้วงเข้าสะดวก ไม่เป็นอันตรายต่อเยื่ออุทาระบบสืบพันธุ์ ถ้าสามารถใช้มือเกาะขาหน้าทั้งสองโดยมีหัวลูกแพะอยู่ตรงกลาง แสดงว่าลูกคลอดอยู่ในท่าปกติ ให้พยายามดึงออกอย่างระมัดระวัง ถ้าตรวจพบขาหลังทั้งสองข้าง แสดงว่าคลอดผิดปกติ ซึ่งก็สามารถดึงออกได้เช่นกัน ถ้าช่วยด้วยตนเองไม่ได้ต้องให้สัตวแพทย์ช่วย

ง. การเกิดรกค้าง (Retained Placenta)

รกค้างในแกะ-แพะ (ภาพที่ 6.51) พบน้อยกว่าในโคนม ปกติรกควรออกมาหลังการคลอดภายในไม่เกิน 6 ชั่วโมง การจับน้ำอุ่นที่สะอาดให้แม่แพะกินหลังคลอด เชื่อว่าจะช่วยขับรกให้เร็วขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอุณหภูมิร่างกายแม่แพะลดลงเพราะออกแรงเบ่ง และสภาพอากาศหนาวขณะคลอดลูก นอกจากนี้การเกิดรกค้างและมดลูกอักเสบเป็นหนองอาจมีสาเหตุมาจากการขาดธาตุซีลีเนียมก็ได้ อย่างไรก็ตามผู้เลี้ยงควรเฝ้าสังเกตการคลอดของแกะ-แพะไว้ เพราะถ้ารกออกมาได้แล้ว แม่จะกินรกของตัวเองทันที การจะให้มันใจว่ามีรกค้างหรือไม่นั้นให้สังเกตว่ามีส่วนของรกห้อยติดอวัยวะเพศอยู่หรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ถือว่าไม่มีรกค้าง ส่วนหลังคลอดแล้วยังมีเลือดหรือน้ำเหลืองประอะเปื้อนใน 2-3 วันแรกถือว่าเป็นสิ่งผิดปกติ

ภาพที่ 6.51 แสดงการเกิดรกค้างในแกะ

ที่มา: Smith MC (2006)

ถ้าแม่แพะคลอดแล้ว 12 ชั่วโมงยังมีรกค้าง ขอให้สัตวแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญล้าง
ปลดรกที่ค้างโดยใช้นิ้วมือเกี่ยวแล้วค่อย ๆ ดึงออก ถ้าไม่สามารถล้างออกได้แก้ไขโดยการฉีดยาปฏิชีวนะ
และยาไดเอทิลstilbestrol (Diethylstilbestrol) (ฮอร์โมนเพศ) ขนาด 10-15 มิลลิกรัม เพื่อเปิดปาก
มดลูกและขับรกที่ค้างออกได้

ขณะคลอดลูกหรือหลังคลอดลูก ให้ทำความสะอาดเต้านมทันที โดยการฟอกสบู่
แล้วล้างด้วยน้ำอุ่นแล้วเช็ดให้แห้ง เมื่อแม่แพะเลียตัวลูกแพะแห้งดีแล้ว ให้แยกลูกออกจากแม่ ใช้ทิงเจอร์
ไอโอดีน อ่อน ๆ (2 เปอร์เซ็นต์) จุ่มสายสะดือ ผูกและตัดให้เรียบร้อยด้วยกรรไกรหรือมีดสะอาด ให้
เหลือไว้ยาวประมาณ 6 นิ้ว จุ่มไอโอดีนอีกครั้งหนึ่ง และอาจจุ่มทิงเจอร์ไอโอดีนอีกครั้งในวันที่สอง เพื่อ
ป้องกันการติดเชื้อ จนเป็นโรคไขข้ออักเสบ (Joint ill, Navel ill) (ภาพที่ 6.52)

ภาพที่ 6.52 แสดงอาการไขข้ออักเสบในลูกแกะ

ที่มา: Informedfarmers.com (2011)

จ. การแท้งลูก

การแท้งลูกของแม่แพะอาจมีสาเหตุหลายประการ และพอสรุปได้ คือ

ตั้งท้อง

- 1) แม่แพะมีรังไข่ผิดปกติ ทำให้การผลิตฮอร์โมนควบคุมการตั้งท้องไม่สมดุล
- 2) มีโรคบางอย่าง เช่น บรูเซลโลซิส, ไบริวโรซิสฯ ซึ่งมีผลโดยตรงกับการตั้งท้อง
- 3) สุขภาพของตัวแม่ไม่สมบูรณ์ ทำให้การสร้างฮอร์โมนไม่สมดุล
- 5) ขาดอาหารโปรตีน พลังงาน แคลเซียม ฟอสฟอรัส ไบโตามินเอ (A) ใน

ช่วงการตั้งท้องไปแล้ว

6) แม่แพะได้รับบาดเจ็บหรือท้องได้รับการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง เช่น ถูกตัวอื่นชนๆ

จ. การป้องกันลูกแพะป่วยในระยะแรกเกิด

การป่วยของลูกแพะแรกเกิดมักมีสาเหตุมาจากข้อบกพร่องในการจัดการต่าง ๆ เช่น การให้อาหารแม่แพะใกล้ชิดตลอดไม่ถูกต้อง ให้อาหารที่มีคุณภาพในระยะท้ายของการรีดนมจนอาจทำให้แม่แพะอ้วนเกินไป ยิ่งถ้าไม่ได้ออกกำลังกายก่อนคลอดอย่างเพียงพอจะเกิดโรคคิโตซิสได้ง่าย ซึ่งเป็นสาเหตุให้แม่แพะให้นมน้อยหรือไม่ให้น้ำนมเลย ทำให้ลูกแพะขาดอาหารหรืออดนม (Starvation) อ่อนแอ ป่วยเป็นโรคติดเชื้อ เช่น ท้องเสีย หัววัด ปอดบวม ได้ง่าย

การฉีดวิตามิน เอ ดี อี ขนาด 500,000 ยูนิต เข้ากล้ามเนื้อ ในระยะ 30 วัน และ 15 วัน ก่อนครบกำหนดคลอด จะช่วยป้องกันไม่ให้แม่แพะและลูกแพะขาดวิตามิน เหล่านี้ ทำให้ลูกแพะแรกเกิดมีร่างกายสมบูรณ์

คอกคลอดและอุปกรณ์ไม่สะอาดและไม่พร้อม ขนาดของฝูงก็มีผลต่ออัตราการตาย กล่าวคือฝูงขนาดเล็กแพะก็จะตายน้อย ส่วนฝูงขนาดใหญ่อัตราการตายจะสูงขึ้น อาจถึง 30-40%

การจัดการให้แพะมีน้ำหนักรกแรกเกิดดีและมีสุขภาพแข็งแรง การปฏิบัติต่อลูกแพะระยะ 2-3 ชั่วโมงหลังคลอดอย่างใกล้ชิด เช่น ช่วยให้นมหายใจอย่างรวดเร็วที่สุด ตรวจสอบว่ามีน้ำเมือกอุดจมูกหรือปากหรือไม่ ถ้ามีรีบเอาออกโดยการใช้นิ้วมือล้วง และอาจต้องช่วยกระตุ้นการหายใจด้วยการจับขาหลังทั้งสองหัวเอาหัวห้อยลง เขย่า ๆ และแกว่งไปมา จะทำให้ลูกแพะหายใจได้เร็วขึ้นและแรงขึ้น และช่วยเช็ดตัวให้แห้งเร็วขึ้นด้วยผ้าสะอาดเพื่อช่วยกระตุ้นการหายใจและเพิ่มความอบอุ่น การจัดสิ่งแวดล้อมอาหาร และอายุการหย่านมที่เหมาะสม เหล่านี้ล้วนทำให้อัตราการตายลดลง

ข. องค์ประกอบที่สำคัญที่มีผลต่อจำนวนลูกแพะในการคลอดแต่ละครั้ง

แพะสามารถให้ลูกได้ 1-5 ตัว คนส่วนใหญ่ต้องการให้แม่แพะคลอดลูกแฝดเพราะนอกจากจะได้จำนวนตัวต่อครอกมากแล้ว ลูกที่คลอดออกมาจะมีน้ำหนักแรกเกิดลดลงด้วย ตามสัดส่วนจำนวนตัวลูกที่คลอดออกมา ซึ่งไม่เป็นสาเหตุให้คลอดยาก ถ้าคลอดลูกตัวเดียว ส่วนมากมักเอาส่วนหน้าออกซึ่งถือเป็นท่าปกติ แต่ก็อาจพบปัญหาการคลอดยากที่อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากลูกแพะเอาหัวออกก่อน คือส่วนขาหน้าทั้งสองข้างยังคงค้างอยู่ หรืออาจจะเอาขาหน้าออกแต่หัวยังค้างอยู่ เป็นต้น

องค์ประกอบที่มีผลต่อจำนวนลูกต่อครอก ดังนี้

1) ฤดูกาล ช่วงเวลาการผสมที่อากาศหนาวเย็น (กลางเดือนตุลาคม-มกราคม) กลางวันสั้นกว่ากลางคืนจำนวนไข่จะตกมาก โอกาสที่จะมีลูกตกจะสูงกว่าฤดูร้อน

2) การเร่งอาหาร (Flushing) ก่อนการผสมพันธุ์แม่แพะควรให้อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการมากกว่าปกติ เช่นเดียวกับที่ทำในแกะและสุกร สามารถเพิ่มจำนวนลูกต่อครอกได้

3) สุขภาพ แม่แพะที่ได้รับการถ่ายพยาธิภายในและกำจัดพยาธิภายนอกอย่าง
เคร่งครัด ทำให้ไม่เกิดโรคโลหิตจางก่อนผสมพันธุ์ จะช่วยให้ได้ลูกแพะจำนวนเพิ่มขึ้น

ซ. การจัดการเพื่อให้ลูกแพะแรกเกิดมีความต้านทานโรคสูง

ลูกแพะเกิดใหม่ติดเชื้อโรคได้ง่ายและรุนแรง เชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายได้ 2-3 ทาง คือ
ทางปาก จมูก และสายสะดือ การลดการติดเชื้อทำได้โดยพยายามให้แม่แพะคลอดในคอก หรือพื้นที่ซึ่งได้
ทำความสะอาด แห้ง และฆ่าเชื้อโรคแล้ว รองพื้นห้องด้วยวัสดุที่สะอาด อาจจะใช้หญ้าแห้งหรือฟางข้าว
ป้องกันไม่ให้สัตว์อื่น เช่น สุนัข แมว หรือแพะตัวอื่นเข้าไปในคอกคลอด

ต้องให้ลูกแพะแรกเกิดได้กินนมแม่เหลือง (Colostrum) ภายใน 15 นาทีหลังคลอด
ก่อนที่ลูกแพะจะได้รับเชื้อโรคใดๆ เข้าสู่ร่างกาย แรกๆ ควรรีดจากเต้าให้กินในภาชนะหรือในขวดนมที่มี
หัวดูด และให้ได้รับจำนวนมากด้วย เพื่อเพิ่มความต้านทานโรคให้สูงขึ้น เพราะก่อนคลอด 24 ชั่วโมง สาร
โพรตีน (Gamma globulin) ซึ่งมีอยู่ในกระแสเลือดของแม่แพะจะผ่านเข้าไปอยู่ในต่อมน้ำเหลือง (Mam-
mary glands) มากกว่าปกติอย่างมากซึ่งมีส่วนของสารคุ้มโรคทุกชนิดที่อยู่ในตัวแม่แพะปนอยู่

นมแม่เหลืองมีส่วนประกอบของวิตามินเอ ปริมาณมาก และยังมีสารโพรตีน น้ำตาล
แลคโตส โกลบูลินและสารอื่นๆ จำนวนสูงกว่าน้ำนมธรรมดาซึ่งทำให้ระบบทางเดินอาหารและระบบหายใจ
ต้านทานโรคได้ดี

สารภูมิคุ้มโรคจากน้ำเหลืองจะดูดซึมเข้าสู่ร่างกายผ่านผนังเยื่อบุทางเดินอาหารได้ดี
ที่สุดในระยะแรกเกิดเท่านั้น เมื่ออายุมากขึ้นการดูดซึมจะน้อยลงตามลำดับ และเมื่ออายุครบ 3 วันแล้ว สาร
ภูมิคุ้มโรคจะสร้าง ความต้านทานโรคขึ้นเอง (Active immunity) ซึ่งแล้วแต่มันจะได้รับแอนติเจนชนิดใด
(ภาพที่ 6.53)

ภาพที่ 6.53 แสดงการดูแลให้ลูกกินนมแม่เหลือง ในช่วง 3 วันแรก ถ้าลูกไม่ยอมดูดต้องป้อน

ที่มา: ไทยพีคดอทเน็ต (2554)

หากสังเกตเห็นเต้านมแม่แพะยังคงคัดตึงหลังคลอดอยู่หลายชั่วโมง แสดงว่าลูกแพะ
ไม่สามารถดูดนมแม่เหลืองจากแม่ได้ แก้ไขโดยการผูกแม่แพะไว้แล้วจับลูกแพะเอาปากคาบหัวนมโดยตรง
เลย บางครั้งอาจจะต้องใช้มือรีดนมจากเต้าเข้าปากลูกแพะ หรือใช้ขวดนมเด็กป้อน

หากลูกแพะไม่ได้รับนม น้ำเหลืองอาจเนื่องจากแม่ตาย จำเป็นต้องให้ยาระบายแก่ลูกแพะ เช่น น้ำมันพืชขนาด 15-30 ซี.ซี. เพื่อขับขี้เทา (Muconium or Jaecal matter) หรือบางรายต้องสวนทวารเช่นเดียวกับทารกแรกเกิด

การเลี้ยงแพะ-แกะจำนวนมาก การทำทะเบียนประวัติของแต่ละตัวจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เลี้ยงเป็นอย่างมาก สามารถใช้ในการจัดการเลี้ยงดูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การทำทะเบียนประวัติในช่วงแรกเกิดนี้ มักมีการจดบันทึกข้อมูล ดังต่อไปนี้ คือ

- 1) กำหนดเบอร์ (ชื่อ) ตามลำดับการคลอด
- 2) บันทึกวัน เดือน ปี ที่คลอด
- 3) น้ำหนักแรกคลอด เพศ
- 4) ลักษณะรูปพรรณ
- 5) เบอร์ (ชื่อ) ของพ่อ-แม่ ระดับสายเลือด

หลังจากทำทะเบียนประวัติของลูกแพะ-แกะแต่ละตัวแล้ว เพื่อให้การตรวจสอบประวัติถูกต้องและรวดเร็วก็ต้องมีการทำเครื่องหมายประจำตัวให้เห็นเด่นชัด วิธีการทำเครื่องหมายประจำตัวที่นิยมมี 3 วิธี คือ

- 1) การใช้สีมัสก์เบอร์หู
- 2) การติดเบอร์หู
- 3) การใช้เบอร์แขวนคอ